

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Mentale representaties en de partnerrelatie

Een studie naar het effect van zelfkritiek, afhankelijkheid en gehechtheid op de relatietevredenheid van partners

BENEDICTE
LOWYCK, PATRICK
LUYTEN, KOEN
DEMYTTENAERE &
JOZEF CORVELEYN

Benedicte Lowyck¹ is psycholoog en systeemtherapeut, maakt een doctoraat over mentale representaties bij koppels aan de onderzoeksgroep Psychodynamische psychotherapie, Patrick Luyten is psycholoog en docent aan het departement Psychologie, Koen Demyttenaere is hoogleraar psychiatrie, Jozef Corveleyn is hoogleraar psychologie, allen aan de Katholieke Universiteit Leuven te België.

Samenvatting *In deze studie hebben we het effect van de mentale representaties zelfkritiek, afhankelijkheid en gehechtheid van partner A op de relatietevredenheid van de ander, partner B, onderzocht. De resultaten wijzen op een negatieve trend tussen de zelfkritiek van partner A en de relatietevredenheid van partner B. Ook blijkt een veilige gehechtheid van partner A positief, en een vermijdende gehechtheid van deze partner negatief geassocieerd met de relatietevredenheid van partner B, zelfs wanneer we controleren voor zelfkritiek en afhankelijkheid. Onze data suggereren dat veilige gehechtheid een mogelijk beschermende factor is voor de partnerrelatie, terwijl vermijdende gehechtheid en mogelijk ook een hoge mate van zelfkritiek kwetsbaarheidsfactoren zijn voor de relatietevredenheid van de partner. Tot slot bespreken we enkele klinische implicaties van deze resultaten voor de partnerrelatietherapie.*

1 INLEIDING

Met deze studie willen we het effect nagaan van de mentale representaties 'zelfkritiek', 'afhankelijkheid' en 'gehechtheid' op de relatietevredenheid van de partners. We vertrekken vanuit de premisse dat individuele elementen zoals mentale representaties de partnerrelatie beïnvloeden en kleuren (Lowyck & Migerode, 2006). Deze onderzoeksvraag naar het belang van meer individueel getinte concepten voor de partnerrelatietherapie, complementair aan meer traditionele ingrediënten zoals interactiepatronen, is een uiting van een algemene tendens tot integratie die recentelijk het veld van de partnerrelatie-

1 Correspondentieadres: Benedicte.Lowyck@psy.kuleuven.ac.be

therapie kenmerkt (Lowyck e.a., 2003). In deze studie zoemen we in op twee gerelateerde maar complementaire vormen van mentale representaties, (1) gehechtheid aan de partner en (2) zelfkritiek en afhankelijkheid. De gehechtheid aan de partner is een specifieke mentale representatie die inhoudelijk het antwoord weerspiegelt op de vraag 'Denk ik bij mijn partner terecht te kunnen wanneer ik hem/haar nodig heb, bijvoorbeeld bij verdriet en stress, of niet?'. De persoonlijkheidsdimensies zelfkritiek en afhankelijkheid zijn meer omvattende mentale representaties. Het object van de mentale representatie is voornamelijk zichzelf en inhoudelijk gaat het vooral over hoe men zijn zelfidentiteit (zelfkritiek) en significante relaties (afhankelijkheid) ziet. Hieronder belichten we in een eerste deel kort de theoretische achtergrond van beide begrippen alsook eerdere empirische studies. Vervolgens bespreken we in een tweede deel het empirische luik van deze studie. Ten slotte brengen we in een derde en laatste deel de belangrijkste bevindingen van onze studie samen en verbinden we deze met de klinische praktijk van de partnerrelatetherapie.

2 THEORETISCHE ACHTERGROND

2.1 Gehechtheid

De term gehechtheid (*attachment*) verwijst naar een affectieve band die men heeft met een specifieke gehechtheidsfiguur. Deze figuur heeft een belangrijke emotionele betekenis en is daarom niet onmiddellijk inwisselbaar of vervangbaar (Ainsworth, 1991). John Bowlby, een Londense kinderpsychiater, is de grondlegger van de gehechtheidstheorie. In zijn werk met weeskinderen en jonge delinquenten tijdens de naoorlogse jaren kwam hij tot de vaststelling dat het vroeg verbreken van de moeder-kindband kinderen kwetsbaar kan maken voor antisociaal gedrag en psychische stoornissen (Bowlby, 1969). Geïnspireerd door de ethologie (de studie van het gedrag bij dieren) definieerde Bowlby gehechtheid als een gedragsstelsel dat enerzijds geactiveerd wordt bij gevaar, stress en verdriet en anderzijds gedeactiveerd wordt wanneer men getroost is of in veiligheid gebracht door een gehechtheidsfiguur (Bowlby, 1969). De functie van de gehechtheidsfiguur is dan ook drievoudig, zij of hij (1) wordt opgezocht bij een gevoel van gevaar, verdriet of stress (*proximity seeking*), (2) brengt het kind in veiligheid en biedt troost bij verdriet (*safe haven*) en (3) is de *secure base*, de basis van waaruit het kind opnieuw gaat exploreren wanneer het gevaar of het verdriet geweken of voorbij is. Een belangrijke premisse van de gehecht-

heidstheorie is dat alleen die kinderen die zich hechtten aan hun ouders, dus bescherming vonden voor gevaar, overleefden. Daaruit volgt volgens Bowlby dat het feit dat we ons hechten aan onze ouders of verzorgers een evolutionair gegeven is en het resultaat is van een natuurlijke selectie, waarin alleen de gehechte kinderen konden overleven (Bowlby, 1969).

Gehechtheid speelt echter niet alleen een rol tussen ouders en kinderen, maar ook in de partnerrelatie (zie o.a. Feeney, 1999, voor een overzicht) of, om het met de woorden van Maunder en Hunter (2001) te zeggen: 'Any relationship in which proximity to the other affects felt security is an attachment relationship and the primary example of adult attachment is between committed sexual partners'. Gehechtheid bij volwassenen gaat dus niet zozeer om het letterlijk 'zich-veilig-weten', maar eerder om de ervaren veiligheid. Bij volwassenen gaat het dus niet alleen om reële gehechtheidsgedragingen maar ook, en voornamelijk, over het interne werkmodel of de mentale representatie die men heeft van de gehechtheidsfiguur. De mentale representatie van gehechtheid aan de partner verwijst dan naar de verwachting dat je partner (emotioneel of fysiek) beschikbaar en responsief zal zijn wanneer je onder stress staat of je verdrietig voelt. Het gaat hier dus om een specifieke mentale representatie van een specifieke persoon. Bartholomew & Horowitz (1991) onderstreep-ten dat niet alleen de mentale representatie van je partner maar ook die van je eigen persoon, namelijk of je van jezelf vindt of je deze beschikbaarheid en responsiviteit al dan niet waard bent, belangrijk is voor je mentale representatie van gehechtheid. Ze onderscheidden vier gehechtheidsdimensies (zie Figuur 1): (a) *Veilig gehechte partners* hebben in het algemeen een positief zelfbeeld en verwachten dat hun partner aanvaardend en emotioneel beschikbaar/responsief is; (b) *Angstig-gepreoccupeerde partners* hebben een laag gevoel van eigenwaarde, maar zien hun partner in positieve termen; (c) *Vermijdend gehechte partners* schatten zichzelf hoog in (weliswaar op een defensieve manier) en geven te kennen hun partner niet nodig te hebben en (d) *Angstig-vermijdende partners*, ten slotte, verwachten niet dat hun partner beschikbaar zal zijn maar schatten zichzelf ook zeer laag in, of, anders gezegd, vinden niet dat ze het waard zijn geholpen of gesteund te worden. Empirisch onderzoek heeft aangetoond dat een veilige gehechtheid aan de partner positief samenhangt met verschillende aspecten van de partnerrelatie, zoals relatie-tevredenheid, communicatie en vertrouwen (o.a. Collins, Cooper, Albino & Allard, 2002; Feeney, 1999; Kirkpatrick & Davis, 1994; Simpson, 1990).

BENEDICTE
LOWYCK,
PATRICK LUYTEN,
KOEN DEMYTTE-
NAERE & JOZEF
CORVELEYN

2.2 Persoonlijkheid

MENTALE REPRES-
SENTATIES EN DE
PARTNERRELATIE

Naast deze specifieke vorm van mentale representatie, namelijk de gehechtheid aan de partner, hebben we in onze studie ook een meer algemene vorm van mentale representatie bestudeerd, namelijk de persoonlijkheidsdimensies zelfkritiek en afhankelijkheid. Eerder onderzoek heeft immers aangetoond dat gehechtheid aan de partner en de persoonlijkheidsdimensies zelfkritiek en afhankelijkheid enerzijds gerelateerd zijn, maar anderzijds ook elk een uniek aspect van de partnerrelatie verklaren (Lowyck, Luyten, Demyttenaere & Corveleyn, ingediend voor publicatie).

Voortbouwend op het werk van onder meer Erik Erikson beschrijven Blatt en zijn collega's persoonlijkheidsontwikkeling als bestaande uit twee gerelateerde ontwikkelingsstaken, namelijk (1) het kunnen opbouwen van stabiele, gedifferentieerde en mutueel voldoende relaties en (2) het ontwikkelen van een gedifferentieerde, autonome en voornamelijk positieve zelfidentiteit (Blatt, 2004; Blatt & Shichman, 1983). Volgens Blatt (2004) worden beide ontwikkelingslijnen in een normale of 'gezonde' persoonlijkheidsontwikkeling voldoende uitgebouwd. Verder ondersteunen ze ook elkaars opbouw, dat betekent dus dat de ontwikkeling van een positieve zelfidentiteit ondersteund wordt door de aanwezigheid van stabiele relaties. Stabiele, wederkerige relaties zijn, omgekeerd, slechts mogelijk wanneer er een duidelijk afgebakende en essentieel positieve zelfidentiteit aan de basis ligt. Wanneer de ontwikkeling van een van deze dimensies te sterk benadrukt wordt ten koste van ontwikkeling van de andere dimensie, hebben we het over een zelfkritische of afhankelijke persoonlijkheid. Partners met een hoge mate van zelfkritiek hebben een negatief zelfbeeld. Ze kenmerken zich door een sterk verlangen naar respect en bewondering, en angst om afgewezen te worden en controle te verliezen (Blatt & Zuroff, 1992). Zij vertonen ook de tendens om hun relaties te verwaarlozen in dit voortdurend zoeken naar prestatie, succes, en zelfbevestiging (Blatt, 2004; Blatt & Shichman, 1983). Afhankelijke personen, aan de andere kant, vertonen een sterk verlangen om geliefd en verzorgd te worden, vrezen verlaten te worden en zoeken intieme en beschermende relaties ten koste van de ontwikkeling van hun eigen identiteit (Blatt, 2004; Blatt & Zuroff, 1992).

Een te sterke benadrukking van één dimensie ten koste van de andere heeft vaak ook een effect op belangrijke interpersoonlijke relaties en op de partnerrelatie in het bijzonder. Zo hebben studies aangetoond dat personen met een hoge mate van zelfkritiek intieme relaties eerder vermijden en, als ze een intieme relatie aangaan, vaak wantrouwig en onvoldaan blijven (Blatt & Zuroff, 1992; Zuroff, Stotland, Sweetman,

Figuur 1

De vier gehechtheidsrepresentaties van Bartholomew & Horowitz (1991)

	Representatie van zelf Positief	Representatie van zelf Negatief
Representatie van partner Positief	Veilig	Gepreoccupeerd
Representatie van partner Negatief	Vermijdend	Angstig-vermijdend

BENEDICTE
LOWYCK,
PATRICK LUYTEN,
KOEN DEMYTTE-
NAERE & JOZEF
CORVELEYN

Craig & Koestner, 1995). Zelfkritiek hangt ook samen met ontevredenheid in de relatie, een hoge mate van kritiek naar de partner toe en intimiteitsproblemen (Besser & Priel, 2003; Dimitrovsky, Levy-Shiff & Schattner-Zanany, 2002; Morrison, Urquiza & Goodlin-Jones, 1998; Vettese & Mongrain, 2000; Whiffen, Aubé, Thompson & Campbell, 2000; Zuroff & Fitzpatrick, 1995). Het omgekeerde lijkt op te gaan voor afhankelijke individuen; zij zijn voornamelijk begaan met het aangaan en behouden van intieme relaties en vermijden gedrag, zoals agressie, dat deze intieme relaties zou kunnen stukmaken (Zuroff & De Lorimier, 1989). Zij zijn meer open en rapporteren minder problemen met intimiteit, anderzijds hebben ze erg veel behoefte aan onmiddellijk visueel contact met anderen, wat soms kan resulteren in een plakkerige of stroperige relationele stijl.

2.3 Gehechtheid, afhankelijkheid, zelfkritiek en relatietevredenheid

Eerder onderzoek naar de bijdrage van de mentale representaties gehechtheid aan de partner en de mate van afhankelijkheid en zelfkritiek in een onderzoeksgroep van 266 volwassenen die minstens twee jaar in een stabiele heteroseksuele partnerrelatie waren, heeft aangetoond dat beide vormen van mentale representaties een unieke bijdrage leveren aan iemands eigen tevredenheid met de partnerrelatie (zie Lowyck, Luyten, Demyttenaere & Corveleyn, ingediend voor publicatie). Meer specifiek toonden de resultaten aan dat een veilige gehechtheid positief geassocieerd is met relatietevredenheid, terwijl een (te) hoge mate van zelfkritiek en een onveilige gehechtheidsre-

presentatie (angstig-vermijndend, gepreoccupeerd, en vermijndend) negatief geassocieerd is met relatietevredenheid.

3 EMPIRISCH ONDERZOEK

3.1 Doel

De voornaamste opzet van deze studie is bestaand onderzoek naar het unieke effect van deze mentale representaties van partner A op de eigen relatietevredenheid (Lowyck, Luyten, Demyttenaere & Corveleyn, ingediend voor publicatie) uit te breiden naar het effect van deze factoren op de relatietevredenheid van zijn of haar partner. Dit effect van de mentale representaties van partner A op partner B wordt ook wel een 'cross-partner' effect genoemd. We willen ook stilstaan bij de vraag of de specifieke mentale representatie gehechtheid iets zegt over de relatietevredenheid van de partner wanneer we controleren voor de meer algemene representaties zelfkritiek en afhankelijkheid. Door het effect van deze mentale representaties op de relatietevredenheid van de partner na te gaan, verhogen we ons inzicht in mentale representaties als mogelijke beschermende- en kwetsbaarheidsfactoren voor de partnerrelatie.

3.2 Methode

3.2.1 Subjecten en procedure

Deze studie maakt deel uit van een meer uitgebreid longitudinaal onderzoek bestaande uit een steekproef van Vlaamse volwassenen, allen tussen de 25 en 65 jaar oud en allen in een stabiele heteroseksuele relatie van minstens twee jaar. Een jaar na hun eerste deelname is de proefpersonen per brief gevraagd of we voor het onderzoek ook de medewerking van hun partners mochten vragen. Vijftig proefpersonen uit de oorspronkelijke steekproef gingen hiermee akkoord en 45 partners hebben de vragenlijst ingevuld. Onze uiteindelijke proefgroep bestond uit 45 personen (73% vrouwelijk, 68% getrouwd, gemiddelde leeftijd 41 jaar) en hun partners (73% mannelijk, gemiddelde leeftijd 45 jaar). Ze waren gemiddeld 18 jaar samen op het moment van de studie (range tussen 2 en 44 jaar).

3.2.2 Meetinstrumenten

a) Gehechtheid

Gehechtheid aan de partner is gemeten met de Nederlandse versie van de Relationship Questionnaire (RQ; Bartholomew & Horowitz, 1991). Deelnemers moesten op een 7-puntsschaal aanduiden hoe

goed elk van de vier gehechtheidsstijlen (veilig, angstig-vermijndend, gepreoccupeerd en vermijndend) hun partnerrelatie representeerden. De RQ is vertaald in het Nederlands overeenkomstig de richtlijnen van de Internationale Test Commissie (Hambleton, 1994).

b) Zelfkritiek en afhankelijkheid

De persoonlijkheidsdimensies zelfkritiek en afhankelijkheid zijn gemeten met de Nederlandse versie van de Depressive Experiences Questionnaire (DEQ; Blatt, D'Affliti & Quinlan, 1976). De DEQ bestaat uit 66 items die elk gescoord worden op een schaal van 1 (ik ga niet akkoord) tot 7 (ik ga helemaal akkoord). De DEQ meet twee factoren, zelfkritiek en afhankelijkheid. De Nederlandstalige versie van de DEQ heeft een goede interne consistentie en validiteit (Luyten, Corveleyn & Blatt, 1997).

c) Relatietevredenheid

De relatietevredenheid is gemeten met de Nederlandse versie van de Dyadic Adjustment Scale (DAS; Spanier, 1976). De DAS bestaat uit 32 items en geeft iemands voldoening met zijn of haar relatie weer. Proefpersonen moeten voor elk item aanduiden in welke mate het item van toepassing is op hun relatie. De DAS vertoont een goede betrouwbaarheid en validiteit en wordt vaak gebruikt in empirische studies naar partnerrelaties (Haring, Hewitt & Flett, 2003). De Cronbach α (interne consistentie) voor deze studie was .96 voor partners A en .94 voor partners B.

3.2.3. Statistische analyses

Eerst zijn Pearson correlatiecoëfficiënten berekend tussen de verschillende onderzoeksvariabelen. Vervolgens voerden we een Hiërarchische Multiple Regressie Analyse (HMRA) uit, waarin we de unieke bijdrage nagingen van de onderzoeksvariabelen zelfkritiek, afhankelijkheid en gehechtheid van partner A op de relatietevredenheid van partner B één jaar later.

4 RESULTATEN

4.1 Correlaties

De resultaten staan weergegeven in Tabel 1. We vonden een negatieve correlatie tussen veilige en vermijndende gehechtheid ($r = -.37, p < .05$) en tussen veilige en angstig-vermijndende gehechtheid ($r = -.46, p < .01$), alsook een negatieve trend tussen veilige en angstig-gepreoccupeerde gehechtheid ($r = -.26, ns$). Zelfkritiek was niet significant gecorreleerd met afhankelijkheid, maar positief gerelateerd met angstig-vermijndende ($r = .54, p < .001$), gepreoccupeerde ($r = .39, p < .01$) en vermijndende

BENEDICTE
LOWYCK,
PATRICK LUYTEN,
KOEN DEMYTTE-
NAERE & JOZEF
CORVELEYN

gehechtheid ($r = .31, p < .05$). Een negatieve trend is gevonden tussen veilige gehechtheid en zelfkritiek ($r = -.24, ns$) en tussen zelfkritiek en de relatietevredenheid van de partner één jaar later ($r = -.27, ns$).

Afhankelijkheid bleek positief geassocieerd met de relatietevredenheid van de partner één jaar later ($r = .32, p < .05$). Tot slot vonden we een positieve correlatie tussen veilige gehechtheid en de relatietevredenheid van de partner één jaar later ($r = .45, p < .01$), een negatieve correlatie tussen vermijdende gehechtheid ($r = -.53, p < .001$) en relatietevredenheid van de partner, en een negatieve trend tussen angstig-vermijdende ($r = -.28, ns$) en gepreoccupeerde ($r = -.16, ns$) gehechtheid enerzijds en de relatietevredenheid van de partner anderzijds.

MENTALE REPRESENTATIES EN DE PARTNERRELATIE

Tabel 1

Gemiddelden (M), Standaarddeviaties (SD) en Pearson Product Moment Correlaties tussen Gehechtheid (veilig, angstig-vermijdend, gepreoccupeerd, en vermijdend), Zelfkritiek, Afhankelijkheid van Partner A en de Relatietevredenheid van Partner B

	2	3	4	5	6	7	M	SD
1. Veilig	-.46**	-.26	-.37*	-.24	.31*	.45**	5.87	1.24
2. Angstig-vermijdend	-	.40**	.41**	.54***	-.34*	-.28	1.76	1.19
3. Angstig-gepreoccupeerd	-	-	.40*	.39**	.01	-.16	2.04	1.12
4. Vermijdend	-	-	-	.31*	-.36*	-.53***	3.21	1.91
5. Zelfkritiek	-	-	-	-	-.09	-.27	-1.03	1.04
6. Afhankelijkheid	-	-	-	-	-	.32*	-.37	1.02
7. Relatietevredenheid partner	-	-	-	-	-	-	115.72	16.30

N = 44; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Tabel 2

Hiërarchische Multipiele Regressieanalyse met de Relatietevredenheid van de Partner één jaar later als Criteriumvariabele

Relatietevredenheid partner	R ₁	R ₂	df	F	F	β
Stap 1: persoonlijkheid	.16	.16	(2,42)	3.94*	3.94*	
• Afhankelijkheid						.09
• Zelfkritiek						-.16
Stap 2: gehechtheid	.39	.23*	(6,38)	4.02**	3.58*	
• Veilig						.31*
• Angstig-vermijdend						.12
• Angstig-gepreoccupeerd						.11
• Vermijdend						-.43**

N = 44; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

4.2 Regressieanalyse

De HMRA bestond uit twee stappen: (a) de persoonlijkheidsdimensies afhankelijkheid en zelfkritiek en (b) veilige, angstig-vermijden-de, gepreoccupeerde en vermijdende gehechtheid aan de partner. Het gaat hier dus telkens om de factoren van partner A op tijdstip één op de relatietevredenheid van zijn of haar partner (partner B) één jaar later. De resultaten van deze regressieanalyse worden weergegeven in Tabel 2. In een eerste stap zijn de factoren afhankelijkheid en zelfkritiek in de regressieanalyse gebracht. Deze stap verklaarde 16% van de variantie in de relatietevredenheid van de partner één jaar later ($F(2,42) = 3.94, p < .05$; $F\text{-change} = 3.94, p < .05$), en de resultaten toonden een lichte negatieve trend aan van zelfkritiek ($\beta = -.16, ns$). De tweede stap gehechtheid verklaarde een bijkomende 23% in de variantie van relatietevredenheid van partner B één jaar later ($F(6,38) = 4.02, p < .01$, $F\text{-change} = 3.58, p < .05$). Meer specifiek tonen de resultaten aan dat een veilige gehechtheid van partner A een positieve ($\beta = .31, p < .05$) en een vermijdende gehechtheid van partner A een negatieve predictor is ($\beta = -.43, p < .01$) voor de relatietevredenheid van partner B één jaar later.

BENEDICTE
LOWYCK,
PATRICK LUYTEN,
KOEN DEMYTTE-
NAERE & JOZEF
CORVELEYN

5 DISCUSSIE

In deze studie gingen we het effect na van twee vormen van mentale representaties van partner A, namelijk (a) zelfkritiek en afhankelijkheid, en (b) gehechtheid, op de relatietevredenheid van partner B één jaar later. Hiermee wilden we eerder onderzoek naar het effect van deze mentale representaties op de eigen relatietevredenheid uitbreiden naar de relatietevredenheid van de partner.

De resultaten van onze studie tonen aan dat een veilige gehechtheidsrepresentatie van partner A positief geassocieerd is met de relatietevredenheid van partner B één jaar later. Een onveilige vermijdende gehechtheidsrepresentatie daarentegen had een negatief effect op de relatietevredenheid van partner B één jaar later. Dit betekent dus dat wanneer partner A ervan uitgaat dat partner B beschikbaar en responsief zal zijn wanneer hij of zij haar of hem nodig heeft, dit een positief effect heeft op de relatietevredenheid van partner B. Omgekeerd, wanneer partner A een vermijdende gehechtheid heeft – dit is wanneer partner A partner B als niet beschikbaar en responsief representeert en hierbij ook het gevoel heeft dat hij of zij partner B niet nodig heeft – dan heeft dit een negatief effect op de relatietevredenheid van partner B één jaar later.

Verder suggereren onze resultaten ook een trend voor overmatige zelfkritiek als negatieve factor voor de relatietevredenheid van zijn of haar partner (partner B), maar verder onderzoek is nodig om deze trend kracht bij te zetten. Deze trend suggereert dat partners die een sterk verlangen hebben om bewonderd en gerespecteerd te worden en vaak zeer angstig zijn om afgewezen te worden, een negatief effect hebben op de relatietevredenheid van hun partner één jaar later. Hierbij is het belangrijk op te merken dat zelfkritiek zoals Sidney Blatt de term gebruikt, niet gelijkgesteld kan worden aan zelfreflectie. Een gezonde mate van zelfreflectie kan immers een positief effect hebben op de partnerrelatie. Wanneer we in deze bijdrage spreken over zelfkritische partners gaat het om partners die erg perfectionistisch zijn ingesteld en erg veeleisend zijn, en dit vaak om hun (onderliggend) negatief zelfbeeld te compenseren.

Tot slot toonden we aan dat gehechtheid van partner A de relatietevredenheid van partner B voorspelde, zelfs wanneer we in onze regressieanalyse hadden gecontroleerd voor de meer algemene vormen van mentale representatie zoals zelfkritiek en afhankelijkheid. Onze resultaten betekenen dus dat de aard van de gehechtheid aan de partner een belangrijke predictor is voor de relatietevredenheid van de partner, zelfs wanneer we controleerden voor zelfkritiek en afhankelijkheid.

Ondanks de duidelijke bevindingen vertoont ons onderzoek ook enkele tekortkomingen. Ten eerste waren de subjecten voornamelijk vrouwen terwijl de partners voornamelijk mannen waren. Het is mogelijk dat mannen in hun relatietevredenheid meer beïnvloedbaar zijn door hun partners dan vrouwen. Ten tweede gaat het hier om een relatief kleine steekproef, waardoor we voorzichtig moeten zijn met de generalisatie van onze bevindingen. En ten derde, de data van de partners zijn alleen verzameld op tijdstip 2, dat wil zeggen één jaar later, en we beschikken niet over een nulmeting van de partners op tijdstip 1. Toekomstig onderzoek zou zich daarom moeten toeleggen op onderzoek bij een grotere steekproef mannen en vrouwen, gebruikmakend van een volledig longitudinaal design, met nulmeting.

In het algemeen kunnen we stellen dat deze resultaten en resultaten uit eerder onderzoek (o.a. Lowyck, Luyten, Demyttenaere & Corveleyn, ingediend voor publicatie) suggereren dat een veilige gehechtheidsrepresentatie van de partner een beschermende factor voor de partnerrelatie is, terwijl een vermijdende gehechtheid en mogelijk ook een overmatig zelfkritische zelfrepresentatie eerder kwetsbaarheidsfactoren zijn voor de partnerrelatie.

Deze bevindingen hebben implicaties voor de klinische praktijk van partnerrelatietherapie. (1) Individuele mentale representaties hebben een effect op de partnerrelatie en in de partnerrelatietherapie

dient men dan ook voldoende tijd en ruimte te nemen om op deze representaties van beide partners in te gaan, alsook op hun invloed op de partnerrelatie. (2) Beide vormen van mentale representaties, zowel de specifieke representatie omtrent de gehechtheid aan de partner als de meer algemene representatie omtrent de zelfidentiteit, zijn gerelateerd, maar zijn niet helemaal tot elkaar te herleiden in hun effect op de partnerrelatie. Dit wil zeggen dat ze elk een ander aspect van de partnerrelatie vatten. (3) Gehechtheid, afhankelijkheid en overmatige zelfkritiek zijn niet alleen van belang in deze ene intieme relatie, de partnerrelatie, maar heel wat onderzoek heeft aangetoond dat zowel gehechtheid (zie Johnson & Whiffen, 2003) als zelfkritiek en afhankelijkheid (zie Luyten, Corveleyn & Blatt, 2005) ook cruciaal zijn in een andere relatie, namelijk de therapeutische. We kunnen ons tot slot dan ook de vraag stellen in welke mate deze resultaten betreffende de partnerrelatie ook van toepassing zijn op de relatie van beide partners met de partnerrelatietherapeut (Meyer & Pilkonis, 2002).

BENEDICTE
LOWYCK,
PATRICK LUYTEN,
KOEN DEMYTTE-
NAERE & JOZEF
CORVELEYN

Literatuur

- Ainsworth, M. (1991). Attachments and other affectional bonds across the life cycle. In: C. Murray-Parkes, J. Stevenson-Hinde & P. Marris (eds.), *Attachment across the life cycle* (pp. 33-51). New York: Routledge.
- Bartholomew, K. & Horowitz, L. (1991). Attachment styles among young adults: a test of the four category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-244.
- Besser, A. & Priel, B. (2003). A multisource approach to self-critical vulnerability to depression: the moderating role of attachment. *Journal of Personality*, 71, 515-555.
- Blatt, S.J. (2004). *Experiences of depression: Theoretical, clinical and research perspectives*. Washington DC: American Psychological Association.
- Blatt, S.J., D'Afflitti, J.P. & Quinlan, D.M. (1976). Experiences of depression in normal young adults. *Journal of Abnormal Psychology*, 85, 383-389.
- Blatt, S.J. & Shichman, S. (1983). Two primary configurations of psychopathology. *Psychoanalysis and Contemporary Thought*, 6, 187-254.
- Blatt, S.J. & Zuroff, D. (1992). Interpersonal relatedness and self-definition: Two prototypes for depression. *Clinical Psychology Review*, 12, 527-562.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss, Vol. 1: Attachment*. London: Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis.
- Collins, N.L., Cooper, M.L., Albino, A. & Allard, L. (2002). Psychosocial vulnerability from adolescence to adulthood: A prospective study of attachment style differences in relationship functioning and partner choice. *Journal of Personality*, 70, 965-1008.
- Dimitrovsky, L., Levy-Shiff, R. & Schattner-Zanany, I. (2002). Dimensions of depression and perfectionism in pregnant and nonpregnant women: their levels and interrelationships and their relationship to marital satisfaction. *The Journal of Psychology*, 136, 631-646.
- Feeney, J.A. (1999). Adult romantic attachment and couple relationships (pp. 355-377). In: J. Cassidy & P.R. Shaver (eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications*. New York: The Guildford Press.

- Hambleton, R.K. (1994). Guidelines for adapting educational and psychological tests: a progress report. *European Journal of Psychological Assessment*, 10, 229-244.
- Haring, M., Hewitt, P. & Flett, G. (2003). Perfectionism, coping and the quality of intimate relationships. *Journal of Marriage and Family*, 65, 143-158.
- Johnson, S. & Whiffen, V. (2003). *Attachment processes in couple and family therapy*. New York: The Guilford Press.
- Kirkpatrick, L. & Davis, K. (1994). Attachment style, gender and relationship stability. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 502-512.
- Lowyck, B., Heireman, M., Migerode, L. & Lemmens, G. (2003). Integratieve gezinstherapie. In: W.R. Trijsburg, S. Colijn, E. Collumbien & G. Lietaer (eds.), *Handboek integratieve psychotherapie* (V3-1, pp.1-25). Utrecht: De Tijdstroom.
- Lowyck, B., Luyten, P., Demyttenaere, K. & Corveleyn, J. (ingediend voor publicatie). *Mental representations and the couple relationship: An empirical study on the unique role of Self-Criticism, Dependency, and romantic attachment for the relationship satisfaction of community adults*.
- Lowyck, B. & Migerode, L. (2006). Gehechtheid en differentiatie in de partnerrelatie. In: L. Migerode en J. van Bussel (red.), *Als liefde alleen niet volstaat*. Leuven: Lannoocampus.
- Luyten, P., Corveleyn, J. & Blatt, S.J. (1997). *Dutch version of the Depressive Experiences Questionnaire*. Leuven: University of Leuven.
- Luyten, P., Corveleyn, J. & Blatt, S.J. (2005). The convergence among psychodynamic and cognitive-behavioral theories of depression: A critical overview of empirical research. In: J. Corveleyn, P. Luyten & S.J. Blatt (eds.), *The theory and treatment of depression: Towards a dynamic interactionism model* (pp.95-135). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Maunder, R.G. & Hunter, J.J. (2001). Attachment and psychosomatic medicine: developmental contributions to stress. *Psychosomatic Medicine*, 63, 556-567.
- Meyer, B. & Pilkonis, P. (2002). Attachment style. In: J.A. Norcross (ed.), *Psychotherapy relationships that work* (pp.367-382). London: Oxford University Press.
- Morrison, T.L., Urquiza, A.J. & Goodlin-Jones, B.L. (1998). Depressive experiences and romantic relationship in young adulthood. *Psychological Reports*, 82, 339-349.
- Simpson, J.A. (1990). Influence of attachment styles on romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 971-980.
- Spanier, G.B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 38, 15-28.
- Vetteese, L.C. & Mongrain, M. (2000). Communication about the self and partner in the relationships of dependents and self-critics. *Cognitive Therapy and Research*, 24, 609-626.
- Whiffen, V.E., Aube, J., Thompson, J. & Campbell, T. (2000). Attachment beliefs and interpersonal contexts associated with dependency and self-criticism. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 19, 184-205.
- Zuroff, D.C. & De Lorimier, S. (1989). Ideal and actual partners of women varying in dependency and self-criticism. *Journal of Personality*, 57, 825-846.
- Zuroff, D.C. & Fitzpatrick, D. (1995). Depressive personality styles: Implications for adult attachment. *Personality and Individual Differences*, 18, 253-365.
- Zuroff, D.C., Stotland, S., Sweetman, E., Craig, J.A. & Koestner, R. (1995). Dependency, self-criticism and social interactions. *British Journal of Clinical Psychology*, 34, 543-553.